

Inspectie van het Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Ontdek de ruimte

Ruimte in regels

1 Inleiding

Via verschillende wegen horen wij dat docenten alle administratie die bij het lesgeven komt kijken soms als last ervaren. Het kan behoorlijk onoverzichtelijk zijn om te vinden waar je allemaal aan moet voldoen. In 2018 verscheen daarom de brochure 'Ontdek de ruimte - Ruimte in regels voortgezet onderwijs'.

Deze brochure laat zien over welke zaken een school zich op basis van de wet moet kunnen verantwoorden.

Deze brochure is nu geactualiseerd. Aan de orde komt een selectie van onderwerpen waarover wet- en regelgeving bestaat, maar waarbinnen u ook eigen ruimte heeft. De brochure is niet uitputtend maar vormt een aanzet voor het verdere gesprek over professionele ruimte onder leraren, het team, de school en het bestuur.

Meer weten?

Wilt u meer weten over administratieve verplichtingen in het onderwijs of andere zaken rond het toezicht van de inspectie? Kijk dan op de website van de inspectie, www.onderwijsinspectie.nl. U kunt ook contact met ons opnemen via www.onderwijsinspectie.nl/contact of 088-669 60 60 (iedere werkdag bereikbaar van 9.00 tot 16.30 uur).

2 De wet en het toezicht

Toezicht op het voortgezet onderwijs

De Inspectie van het Onderwijs (hierna: de inspectie) heeft de wettelijke taak toezicht te houden op de kwaliteit van het onderwijs in Nederland, ook in Caribisch Nederland, en op Nederlandse scholen in het buitenland. We bezoeken in dat kader de schoolbesturen en doen kwaliteitsonderzoek op de scholen en binnen schoolsoorten.

Vanuit onze ervaring en opgedane kennis weten we dat toezicht het beste werkt als we daar aanwezig zijn waar dat het hardst nodig is. Daarom houden we risicogericht en proportioneel toezicht, zonder onnodige belasting voor leraren, scholen en besturen.

De inspectie voert verschillende soorten onderzoeken uit. Bij schoolbesturen vinden bestuursonderzoeken plaats. Daarbij horen ook verificatieactiviteiten op de scholen van een bestuur. Inspecteurs bezoeken de scholen en schoolsoorten ook voor andere onderzoeken, zoals steekproefkwaliteitsonderzoeken, themaonderzoeken en onderzoeken naar risico's. Daarnaast voert de inspectie stelsel- en themaonderzoeken uit ten behoeve van de jaarlijkse Staat van het Onderwijs en eventueel afzonderlijke publicaties op stelselniveau, bijvoorbeeld themarapporten. Jaarlijks voert de inspectie een risicoanalyse uit voor alle Nederlandse scholen in het voortgezet onderwijs. Daarmee kan de inspectie vooral dáár toezicht houden waar het nodig is.

Het inspectiebezoek

Een inspectiebezoek wordt in principe tijdig bij u aangekondigd en de datum van het bezoek wordt met de school afgestemd. De inspectie vraagt de school om voorafgaand aan het bezoek bepaalde informatie aan te leveren. Het gaat dan om wettelijke documenten die elke school moet hebben, zoals de schoolgids en het schoolplan. Daarnaast beschikt de inspectie over eigen gegevens over de school. De inspectie vraagt soms ook aanvullende documenten op. Welke documenten dat zijn, staat in het concept-onderzoeksprogramma dat we u toesturen. Enkele voorbeelden:

- prognose van onderwijsresultaten huidig schooljaar
- evaluaties en analyses van de leerresultaten
- een zelfevaluatie van het pedagogisch-didactisch handelen
- documentatie omtrent het stelsel van kwaliteitszorg
- analyse en conclusies van de uitkomsten van de meest recente veiligheidsmonitor van leerlingen
- taal- en/of rekenbeleidsplannen
- vakwerkplannen Nederlands en/of rekenen/wiskunde
- burgerschapsbeleidsplan
- zelfevaluaties/audits over de algehele onderwijskwaliteit van de school of een plan van aanpak voor het verbeteren hiervan

Soms denken docenten dat ze van alles moeten vastleggen speciaal voor de inspectie. Dit is niet zo. Als informatie niet op papier of digitaal beschikbaar is, kunnen deze thema's tijdens de gesprekken mondeling aan de orde komen. Het is dus niet nodig om speciaal voor het inspectiebezoek zaken op schrift te stellen, anders dan de wet van u vraagt.

Tijdens een inspectiebezoek kunnen inspecteurs lessen bezoeken en spreken met onder andere het bestuur, de schoolleiding, een aantal docenten, medewerkers belast met specifieke taken en, niet te vergeten, met leerlingen.

Wat onderzoekt de inspectie?

In het waarderingskader scholen onderscheidt de inspectie de kwaliteitsgebieden: Onderwijsproces, Veiligheid en Schoolklimaat, Onderwijsresultaten, en Sturen, kwaliteitszorg en ambitie. Onder die kwaliteitsgebieden valt een aantal standaarden. Met dit waarderingskader krijgt de inspectie antwoord op de drie elementaire vragen over het onderwijs voor leerlingen:

- Krijgen leerlingen goed onderwijs? (Onderwijsproces)
- Voelen leerlingen zich veilig? (Veiligheid en schoolklimaat)
- Leren leerlingen genoeg? (Onderwijsresultaten)

Daarnaast kijkt de inspectie naar de sturing op en de verbetering van de kwaliteit (Sturen, kwaliteitszorg en ambitie).

De beoordeling van de kwaliteit van het onderwijs betreft het geheel van de prestaties van de school op deze vier gebieden. De financiële rechtmatigheid, doelmatigheid en continuïteit beoordeelt de inspectie op het niveau van het bestuur.

De rol van het bestuur

Het schoolbestuur is eindverantwoordelijk voor de onderwijskwaliteit op school en het financieel beheer. Daartoe richt het een stelsel van kwaliteitszorg in dat het bestuur in staat stelt de basiskwaliteit van het onderwijs te waarborgen. Het bestuur mag zelf bepalen op welke manier ze dat doet. Wet- en regelgeving rond onderwijskwaliteit bepaalt alleen aan welke eisen het onderwijs minimaal moet voldoen, maar schrijft meestal niet voor hoe de scholen dat moeten realiseren. Besturen mogen dit in overleg met scholen en leraren afspreken.

Van het schoolbestuur wordt ook verwacht dat het ingrijpt wanneer uit een eigen analyse blijkt dat de kwaliteit en/of continuïteit van onderwijs tekortschiet. De inspectie onderzoekt of het bestuur dat ook daadwerkelijk doet. Daarbij kijkt de inspectie niet alleen naar het bestuur.

Zij praat ook met directeuren, de raad van toezicht, de medezeggenschapsraad, leraren, leerlingen en hun ouders.

Daarnaast houdt de inspectie toezicht op het financieel beheer door het bestuur. Financieel inspecteurs controleren:

- of het bestuur een voldoende financiële positie heeft om goed onderwijs te blijven verzorgen (continuïteit)
- of zij de onderwijsmiddelen krijgen waarop zij recht hebben en of ze die middelen uitgeven aan de juiste zaken (rechtmatigheid)
- of de besteding voldoende doel- en kostenbewust is (doelmatigheid).

Voor het financieel toezicht baseert de inspectie zich op de jaarlijkse controle die de accountant van de onderwijsinstelling uitvoert. De inspectie houdt vervolgens toezicht op het werk van de betrokken accountants.

Eigen ambities

In de wet staan de minimale eisen. De inspectie waarborgt dat het onderwijs aan deze minimale eisen voldoet. Daarnaast stellen het bestuur en de school zelf ambities op, die zij beschrijven in het schoolplan. De inspectie onderzoekt in hoeverre die ambities in de praktijk zichtbaar zijn. Dit maakt onderdeel uit van de stimulerende taak van de inspectie.

Haalt een school of opleiding het beste uit hun leerlingen of studenten? Dan vertelt de inspectie het graag verder. De inspectie zegt het ook duidelijk als de kwaliteit onvoldoende is of als onderwijsgeld niet goed wordt besteed. De inspectie ziet erop toe dat het dan ook echt beter wordt. Daar mogen de leerlingen, studenten en hun ouders op vertrouwen. Goed onderwijs maken we samen. En als inspectie bekijken wij voortdurend hoe ons eigen werk daaraan zo goed mogelijk bijdraagt. Dat is namelijk onze missie: effectief toezicht voor beter onderwijs.

Leeswijzer

In deze brochure vindt u een selectie van onderwerpen over de kwaliteit van onderwijs en het toezicht. Voor die onderwerpen staat beschreven over welke zaken een school zich op basis van de wet moet kunnen verantwoorden. We geven daarbij ook aan waar u zoal professionele ruimte heeft.

Meer informatie over de werkwijze van de inspectie vindt u in het Onderzoekskader.

Meer over de uitwerking van de kwaliteitsgebieden in standaarden en de inhoud van die standaarden kunt u lezen in het onderzoekskader voor het voortgezet onderwijs (zie *Meer lezen*).

Meer lezen?

Over de onderzoekskaders, onder andere van het voortgezet onderwijs: [De onderzoekskaders | Onderwerp | Inspectie van het onderwijs](#)

Over populaire onderwerpen m.b.t. onderwijs-toezicht: [Onderwerpen | Inspectie van het Onderwijs](#)

3 Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs

Scholen hebben ruimte om zelf, in overleg met leraren en met de medezeggenschapsraad, de onderwijstijd in te vullen. Scholen voor voortgezet onderwijs (vo) verschillen in visie, locatie en populatie. De overheid schrijft geen algemene aanpak voor voor de wijze waarop scholen het onderwijs organiseren. De keuzes hierover maakt de school zelf, zodat het onderwijs zo goed mogelijk aansluit bij wat de leerlingen nodig hebben. Vanuit de overheid zijn er evenmin regels voor de omvang van de lestaak van leraren.

Wel gelden er regels voor de onderwijstijd voor leerlingen. Wat mag gelden als onderwijstijd? Moeten alle leerlingen op een schoolsoort evenveel uren onderwijs volgen? In dit hoofdstuk leest u wat de regels zijn rondom onderwijstijd en waar u ruimte heeft voor maatwerk.

Flexibiliteit en maatwerk

Uw school moet de onderwijstijd voor leerlingen spreiden over alle leerjaren. Dat geeft de vrijheid voor een flexibel onderwijsprogramma en in sommige gevallen voor maatwerk per leerling. De urennormen hebben betrekking op de volledige opleidingsduur:

- vmbo (over 4 jaar): 3.700 klokuren
- havo (over 5 jaar): 4.700 klokuren
- vwo (over 6 jaar): 5.700 klokuren
- praktijkonderwijs: jaarlijks 1.000 klokuren

Elke leerling moet een onderwijsprogramma kunnen doorlopen van minimaal deze omvang. Deze omvang is zo bepaald, omdat met een dergelijke omvang elke leerling voldoende tijd zou moeten hebben om zich de lesstof eigen te maken en een diploma te kunnen halen. De school moet deze omvang dus voor alle leerlingen plannen. Scholen hebben ruimte en flexibiliteit om het onderwijs in het belang van leerlingen anders in te richten of om een aangepast programma aan te bieden, bijvoorbeeld aan excellente leerlingen of leerlingen met een leerachterstand. Wel moeten leerlingen in ieder geval 189 dagen per jaar onderwijs krijgen. (In de vakantieregio waar het schooljaar vanwege de vakantiespreiding het kortst duurt is het minimumaantal schooldagen 184).

Keuzevrijheid

De school mag meer zelf bepalen.¹ Bijvoorbeeld:

- het aantal (les)uren per schoolvak²
- de duur van een (les)uur
- hoe de roosters eruitzien
- of alle lessen voor alle leerlingen verplicht zijn. Wel blijft altijd gelden: alle leerlingen moeten de minimale onderwijstijd kunnen volgen
- wanneer de vakanties zijn die niet wettelijk zijn vastgelegd
- wanneer roostervrije dagen worden ingepland (maximaal 12 per jaar, waarvan maximaal 6 rondom de landelijk vastgestelde zomervakantie)

Voor het vak Lichamelijke Opvoeding gelden andere bepalingen per leerjaar (situatie op 01-08-2025). Gemiddeld komt dit neer op 2,5 lesuren per week voor vmbo, 2,2 lesuren voor de havo en 2 lesuren voor het vwo. We gaan daarbij uit van lesuren van 50 minuten en 40 schoolweken per leerjaar.

Meer lezen?

Over de aanpassing van onderwijstijd voor kinderen vanwege psychische of lichamelijke beperkingen: [Maatwerk in onderwijstijd voor leerlingen met een beperking | Onderwijstijd | Inspectie van het onderwijs](#)

Over schooltijden en onderwijstijd: [Normen voor onderwijstijd in het voortgezet onderwijs \(vo\) | Schooltijden en onderwijstijd | Rijksoverheid.nl](#)

Over onderwijstijd en lichamelijke opvoeding: [Aantal uren lichamelijke opvoeding | Voortgezet onderwijs | Inspectie van het onderwijs](#)

¹ In sommige gevallen heeft (een geleding van) de medezeggenschapsraad een advies- of instemmingsbevoegdheid, zoals bij de vaststelling of wijziging van het lesrooster of de vaststelling van de vakantieregeling.

² Scholen mogen zelf zaken bepalen op het gebied van onderwijstijd. Scholen moeten wel kunnen uitleggen waarom ze tot bepaalde keuzes zijn gekomen. De inspectie zal vragen naar een onderbouwing van besluiten.

Wanneer spreken we van onderwijstijd?

De wettelijke kaders voor onderwijstijd bieden veel ruimte om op schoolniveau eigen keuzes te maken over de inrichting, vormgeving en planning van het onderwijs. Scholen kunnen onderwijstijd inzetten voor klassikaal onderwijs, voor onderwijs op leerpleinen, maar ook voor stages of projecten bij bedrijven of maatschappelijke organisaties, of om op project-basis leerlingen colleges te laten volgen aan een universiteit. Ook toetsing, bijvoorbeeld binnen de les of in een toetsweek, kan binnen de geplande onderwijstijd plaatsvinden. Scholen bepalen in samenspraak met de medezeggenschapsraad wat als onderwijstijd geldt.

Wilt u een activiteit met de leerlingen ondernemen, maar twijfelt u of die activiteit als onderwijstijd geldt? Er zijn drie voorwaarden.

1. De activiteit moet gepland zijn en worden verzorgd onder verantwoordelijkheid van de school.

Deze vragen helpen om de beoordeling te maken:

- Is de activiteit onderdeel van het onderwijsprogramma en gericht op de leerdoelen?
- Vindt de onderwijsactiviteit plaats in schoolverband? Thuis onbegeleid huiswerk maken valt bijvoorbeeld niet onder onderwijstijd.
- Neemt de school verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de inhoud, vorm en uitvoering?

2. De activiteit moet worden uitgevoerd onder de pedagogisch-didactische verantwoordelijkheid van een bevoegde leraar.

Deze vragen helpen om de beoordeling te maken:

- Begeleidt de leraar de leerling in het leerproces?
- Bewaakt de leraar dat de leerling niet verzuimt?
- Is er interactie mogelijk tussen de leerling en de leraar?
- Is de leraar verantwoordelijk voor en aanspreekbaar op de planning en uitvoering van de onderwijsactiviteit?

3. De medezeggenschapsraad moet ermee instemmen dat de activiteit geldt als onderwijstijd.

Niet alleen het aantal uren bepaalt de kwaliteit van het onderwijs, maar ook en vooral de invulling daarvan. Daarom moeten ouders en leerlingen kunnen meebeslissen over het soort activiteiten dat hun school als onderwijstijd inplant. Dat gebeurt via de medezeggenschapsraad (meer over de bevoegdheden van de medezeggenschapsraad staat in hoofdstuk 5).

Verplicht meedoen of niet?

De school moet duidelijk aangeven wanneer en waarvoor leerlingen op school worden verwacht en wanneer afwezigheid eventueel geoorloofd is. Voor de leraar maar ook voor ouders en leerlingen zelf is het belangrijk om dat te weten. Dat is zeker het geval als een school kiest voor maatwerk in bijvoorbeeld lesroosters. In alle gevallen blijft het een vereiste dat alle leerlingen de voorgeschreven onderwijstijd moeten kunnen volgen. Alle kinderen tussen 5 jaar en 16 jaar zijn leerplichtig en kinderen tussen 16 jaar en 18 jaar zonder startkwalificatie zijn kwalificatieplichtig.

Meer ontwikkeltijd, minder werkdruk

De sociale partners (de werkgevers vertegenwoordigd door de VO-raad en de werknemers vertegenwoordigd door de onderwijsbonden AOb, CNV Onderwijs en FvOv) maken afspraken over de lestaak van leraren. Om meer tijd en ruimte te creëren voor onderwijsontwikkeling en om de werkdruk te verminderen, spraken sociale partners in de CAO VO 2018-2019 af de lestaak te verminderen. De vrijgekomen uren kunnen leraren inzetten als ontwikkeltijd en tijd voor verbreding en verdieping. Scholen moeten zelf afspraken maken over de invulling van deze tijd en hoe ze de lestaakreductie willen opvangen (check hiervoor de CAO VO).

Het ministerie van OCW speelt geen rol in de cao-onderhandelingen, stelt geen regels op over de lestaak van leraren en ziet niet toe op de uitvoering van de cao-afspraken in de praktijk.³

³ Om scholen hierin te ondersteunen biedt Voion, het Arbeidsmarkt en Opleidingsfonds voortgezet onderwijs van de sociale partners, informatie, instrumenten en praktijkvoorbeelden. Meer informatie vindt u via Voion, de VO-raad en de onderwijsvakbonden.

4 De inhoud van het onderwijs op de school

Wat moeten leerlingen leren binnen de onderwijstijd? In dit hoofdstuk leest u wat de wet voorschrijft, maar ook wat de ruimte voor uw school is voor een eigen invulling. Er is namelijk veel vrijheid om zelf keuzes te maken, bijvoorbeeld over lesinhoud en lesmateriaal.

Onderwijsprogramma

Ononderbroken ontwikkelingsproces

Scholen moeten zorgen voor een lesaanbod dat leerlingen in staat stelt een ononderbroken ontwikkelingsproces door te maken. Elk leerjaar moet aansluiten op het voorgaande en volgende leerjaar, ook bij de overgang van onder- naar bovenbouw. Een curriculum bevat een samenhangend onderwijsprogramma dat hieraan bijdraagt.

Scholen kiezen zelf hoe zij het onderwijsprogramma vormgeven. Uw school kan in de onderbouw nastreven de kerndoelen te behalen via het geven van vakken, maar ook door te werken in projecten, leergebieden, geïntegreerde opdrachten of een combinatie daarvan.

In de bovenbouw kan de school accenten leggen en kiezen voor meer of minder integratie van vakken. Als het gaat om burgerschapsonderwijs is er ruimte om dit in samenhang met andere vakken en activiteiten een plek te geven. In het derde leerjaar van havo en vwo moet de school ervoor zorgen dat leerlingen naar het vierde leerjaar gaan, waarbij er sprake is van een ononderbroken ontwikkelingsproces. Alle vwo-, havo-, mavo- en vmbo-tl-leerlingen moeten elk profiel kunnen kiezen. Dit betreft de vier profielen die in de wet worden voorgeschreven.

- Voor havo en vwo: natuur & techniek, natuur & gezondheid, economie & maatschappij en cultuur & maatschappij.
- Voor mavo en vmbo-tl: techniek, zorg & welzijn, economie en groen.

Voor vmbo-basis en vmbo-kader geldt dat leerlingen moeten kunnen kiezen uit alle profielen die de school aanbiedt. De school moet minstens één profiel aanbieden.

Kerndoelen, eindtermen en examenprogramma

De onderbouw kent 58 kerndoelen⁴. Uw school moet deze zelf vertalen naar een samenhangend onderwijsprogramma. Daarbinnen of daarnaast kan de school extra aandacht besteden aan bijvoorbeeld kunstvakken, sport of vreemde talen.

Leerlingen kiezen een profiel op weg naar hun eindexamen. Voor vmbo-leerlingen is dat aan het einde van het tweede leerjaar, voor leerlingen op het havo en vwo is dat aan het einde van het derde leerjaar. Elk profiel heeft verplichte vakken met eindtermen. Voor de bovenbouw staat in het examenprogramma welke onderwerpen in het schoolexamen en centraal examen aan bod komen en de verdeling van de examenstof over het schoolexamen en het centraal examen. Het examenprogramma wordt door leraren, wetenschappers en andere vakdeskundigen gemaakt en de minister van OCW stelt het vervolgens vast.

Om leraren te ondersteunen bij het voorbereiden van de leerlingen, en examenmakers bij het construeren van de centrale examens, ontwikkelt het College voor Toetsen en Examens (CvTE) syllabi. Hierin wordt het centraal examen gespecificeerd. Het CvTE maakt de syllabi voor vmbo, havo en vwo ten minste 2 jaar voorafgaand aan het centraal examen en stelt deze elk jaar opnieuw vast.

Basisvaardigheden

Er is in het onderwijs extra aandacht voor taal, rekenen-wiskunde en burgerschap. Deze vaardigheden vormen de kern van goed onderwijs en zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling van leerlingen. Van scholen wordt gevraagd om te werken aan het versterken van vaardigheden en om dit te doen met een samenhangend en doelgericht lesaanbod. Scholen worden ook gestimuleerd om taalsteun te bieden in andere vakken. En om te zorgen voor afstemming over rekenbegrippen en rekenaanpakken in die vakken waarin rekenen-wiskunde een rol spelen.

⁴ Op dit moment werkt SLO samen met het onderwijsveld aan de actualisatie van de kerndoelen en het examenprogramma. Via de site van SLO (zie ook *Meer lezen*) kunt u de ontwikkelingen volgen.

Maatwerk

Uw school kan op verschillende manieren maatwerk bieden om aan te sluiten bij de mogelijkheden van de leerlingen, bijvoorbeeld door:

- sommige leerlingen meer of minder⁵ lessen in een vak te laten volgen;
- een vak op een hoger niveau te laten volgen en afsluiten;
- de leerling extra vak(ken) te laten volgen;
- sommige leerlingen sneller door het onderwijsprogramma te leiden;
- een plusdocument of vermelding cum laude te geven.

Hoe meet u de voortgang?

Van leraren wordt verwacht dat zij de voortgang van leerlingen volgen. Dat kan bijvoorbeeld door toetsen af te nemen, maar ook door het bijhouden van een portfolio of andere vormen van evaluatie. Welke manier leraren daarvoor kiezen of hoeveel toetsen worden afgenomen, schrijft de wet niet voor. Als er maar een goed beeld ontstaat van de ontwikkeling van de leerling en de bevindingen worden gebruikt om de leerling te ondersteunen in het leerproces.

Veel leerlingen en leraren in het voortgezet onderwijs ervaren dat er veel toetsen worden afgenomen. Dit kan de werkdruk van zowel leerlingen als leraren verhogen. Het kan daarom zinvol zijn om samen met uw collega's de hoeveelheid en manier van toetsing regelmatig tegen het licht te houden.

⁵ Let op: in sommige gevallen moet daarvoor instemming van de inspectie worden gevraagd. In [de keuzehulp afwijking onderwijstijd](#) kunt u zien of u instemming bij de inspectie moet aanvragen voor afwijking van het jaarlijks minimum uren aantal. De school kan de aanvraag vervolgens indienen via het Internet Schooldossier.

Zorg voor de leerling

Naast het volgen van de voortgang is het belangrijk dat leerlingen de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben om zich optimaal te ontwikkelen. Sommige leerlingen hebben baat bij extra ondersteuning, bijvoorbeeld op het gebied van taal, rekenen of sociaal-emotionele vaardigheden. Dit kan plaatsvinden binnen de klas, via remediale hulp of door inzet van specialistische ondersteuning.

Scholen zijn verplicht om een passend ondersteuningsaanbod te bieden en hebben daarbij ruimte om zelf te bepalen hoe zij dit organiseren. Het ondersteuningsaanbod stemmen scholen wel af met het samenwerkingsverband. Samenwerkingsverbanden zijn namelijk verantwoordelijk voor een dekkend aanbod van ondersteuning in een regio.

- scholen dienen in hun schoolgids te omschrijven welk ondersteuningsaanbod zij bieden en moeten hierbij onderscheid maken tussen de basis- en extra ondersteuning.
- scholen moeten voor leerlingen die extra ondersteuning krijgen een ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen. In dit ontwikkelingsperspectief beschrijven scholen hoe zij de extra ondersteuning uitvoeren en welke doelen zij daarmee beogen.
- het ontwikkelingsperspectief wordt vastgesteld door de school na een op overeenstemming gericht overleg met ouders. Daarnaast moet vanaf 1 augustus 2025 de leerling worden gehoord voordat het ontwikkelingsperspectief wordt vastgesteld. Scholen moeten het ontwikkelingsperspectief minimaal jaarlijks evalueren met ouders (en vanaf 1 augustus 2025 ook met de leerling). Het bevoegd gezag kan het ontwikkelingsperspectief in bepaalde gevallen ook bijstellen. Vanaf 1 augustus 2025 moet de school ook toelichten aan de leerling op welke wijze diens mening van invloed is geweest op de vast- of bijstelling van het ontwikkelingsperspectief.

Zelf lesmateriaal kiezen

Kennis van de kerndoelen en het examenprogramma is belangrijk want daarmee kunt u lesmateriaal kiezen dat daar optimaal bij aansluit. De wet schrijft voor dat de school dat lesmateriaal elk jaar aan de leerling ter beschikking stelt, zonder dat deze daarvoor een tegemoetkoming verschuldigd is. Daarbij kan de leraar, vaak in overleg met de vaksectie, eigen accenten leggen.

Ook goed om te weten:

- u mag vakken apart geven maar ook projecten opzetten met leerstof uit verschillende vakken
- u mag zelf lesmateriaal ontwikkelen en lesmateriaal gebruiken van collega's

Toetsing, afsluiting en examinering

Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA)

Voor de bovenbouw stelt het bestuur van de school jaarlijks vóór 1 oktober een Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) vast voor dat schooljaar. De volgende zaken moeten hierin staan:

- welke examenstof van het examenprogramma in het school-examen wordt getoetst
- welke door het bevoegd gezag vast te stellen examenstof in het schoolexamen wordt getoetst
- de inhoud van de toetsen die onderdeel uitmaken van het schoolexamen
- de wijze waarop en tijdvakken waarbinnen de toetsen en herkansingen van het schoolexamen plaatsvinden
- de regels voor de wijze waarop het cijfer voor het schoolexamen voor een examenkandidaat tot stand komt.

Voor de toetsen die deel uitmaken van het schoolexamen moet het bestuur in het PTA duidelijk en herleidbaar aangeven welke toetsen bijdragen aan de afsluiting van:

- de verplichte examenstof van het examenprogramma die behoort bij het schoolexamen
- de examenstof van het examenprogramma die behoort tot de verplichte examenstof van het centraal examen, maar die ook in het schoolexamen zal worden getoetst
- examenstof die is gekozen door het bevoegd gezag.

De school stuurt het PTA naar de inspectie en geeft het ook aan de examenkandidaten. Het PTA mag tussentijds niet worden gewijzigd, tenzij de medezeggenschapsraad ermee instemt en de school ouders, leerlingen en de inspectie op de hoogte brengen. Wijzigen mag alleen in het geval van een bijzondere onvoorziene omstandigheid die leidt tot praktische onuitvoerbaarheid van het PTA of ter verbetering van een onjuistheid of onvolledigheid in het programma. Ook bij tussentijdse wijziging van het PTA moet de medezeggenschapsraad instemmen. De examencommissie wordt vooraf in de gelegenheid gesteld om te adviseren over een voorgestelde wijziging.

Goed om te weten:

- in de onderbouw van het voortgezet onderwijs is het niet wettelijk verplicht om cijfers te geven. De school moet wel kunnen rapporteren aan ouders over de voortgang.
- voor de bovenbouw geldt dat voor alle vakken die onderdeel uitmaken van het schoolexamen cijfers moeten worden vastgesteld.
- of dit schoolexamen cijfer is opgebouwd aan de hand van bijvoorbeeld (schriftelijke) toetsen, mondelinge overhoringen of praktische opdrachten is aan de school zelf en moet in het PTA worden vastgelegd.

Het PTA vormgeven

Uw school kan zelf bepalen hoe zij het PTA vormgeeft zolang ze zich houdt aan de eisen van het examenprogramma. Sommige onderdelen van het examenprogramma moet de school in het schoolexamen toetsen omdat ze niet in het centraal examen voorkomen. Vakgroepen mogen zelf bepalen hoeveel toetsen ze daarvoor nodig hebben. Samenspraak en afstemming tussen de leraren binnen vakgroepen is belangrijk.

In een PTA hoeft niet te staan welke lesmethode een school gebruikt. Een beschrijving van de onderwerpen die aan bod komen is voldoende. Ook de datum van afname van een schoolexamen-onderdeel binnen een tijdvak is vrij.

Schoolexamen en centraal examen

Leerlingen in de bovenbouw werken toe naar een schoolexamen-cijfer voor ieder vak. Dat schoolexamencijfer kan samengesteld zijn uit verschillende cijfers, maar kan in theorie ook gelijk zijn aan het cijfer van één toets. In het PTA staat vermeld hoe het schoolexamencijfer tot stand komt. Voor de meeste vakken komt een eindcijfer tot stand op basis van de cijfers voor het schoolexamen en het centraal examen. De rector of directeur stelt alle eindcijfers vast. Als in een vak alleen een schoolexamen wordt afgenomen – en dus geen centraal examen – dan is het cijfer van het schoolexamen het eindcijfer.

Behalve een PTA stelt het bestuur een examenreglement vast. Het examenreglement gaat zowel over het schoolexamen als over het centraal examen. De school stuurt het examenreglement vóór 1 oktober aan de inspectie en geeft het ook aan de examenkandidaten. Het examenreglement bevat in elk geval:

- regels over de organisatie van het eindexamen en de gang van zaken tijdens het eindexamen;
- informatie over de toepassing van de maatregelen bedoeld in artikel 2.61, eerste lid, van de WVO 2020;
- inhaal- en herkansingsmogelijkheden voor het schoolexamen, waarbij de school in ieder geval voorziet in een inhaalmogelijkheid voor de examenkandidaat die door ziekte of ten gevolge van een bijzondere, van zijn wil onafhankelijke omstandigheid, niet in staat was aan een of meer toetsen van het schoolexamen deel te nemen;
- de samenstelling en het adres van de in artikel 2.63 van de WVO 2020 bedoelde commissie van beroep en
- in het reglement staat ook wat de regels zijn voor het schoolexamen. Het kan bijvoorbeeld voorschrijven wie de school kan inzetten als surveillant.

Denk mee over onderwijsinhoud

Als leraar kunt u meebeslissen over de inhoud van het onderwijs, het volgen van de leerlingen en het PTA. Leg de minimale eisen van de kerndoelen of het landelijke examenprogramma bijvoorbeeld eens naast het programma van de school. Waar zit de overlap en waar zit de ruimte?

U kunt ook meedenken over het examenprogramma of meedoen in een examenconstructie-groep. Daarvoor kunt u zich aanmelden bij het CvTE of bij Stichting Cito. U kunt ook informeren naar de mogelijkheden bij uw vakvereniging of zich abonneren voor nieuwsbrieven over uw vak via examenblad.nl.

Onderwijsresultaten

Uw school brengt de ontwikkeling en de resultaten van uw leerlingen in beeld. Met deze onderwijsresultaten kan de school zien wat er beter kan of moet. De onderwijsresultaten maken ook duidelijk of eerder genomen maatregelen effect hebben. Zijn er trends zichtbaar in de resultaten bij verschillende vakken? Vallen specifieke (groepen) leerlingen op? En hoe zijn de resultaten van de school in vergelijking tot andere scholen met vergelijkbare leerlingen? Inspecteurs kijken (onder andere) naar de onderwijsresultaten omdat deze resultaten een beeld geven van de kwaliteit van onderwijs op de school. De inspectie maakt hierbij gebruik van een onderwijsresultatenmodel (zie *Meer lezen*) met verschillende indicatoren: de onderwijspositie van leerlingen in leerjaar 3 ten opzichte van het advies van de basisschool, de onderbouwsnelheid, het bovenbouwsucces en de examencijfers.

Steeds meer scholen werken aan inclusiever onderwijs.

We krijgen daarover meer vragen. Met name over hoe we omgaan met het beoordelen van onderwijsresultaten van scholen die onderwijs geven aan leerlingen die voorheen (voortgezet) speciaal onderwijs volgden. We vinden het belangrijk dat ook deze leerlingen zich optimaal ontwikkelen. Tijdens een onderzoek biedt de inspectie de school de gelegenheid zich over de behaalde leerresultaten te verantwoorden.

Veiligheid

Het is essentieel dat leerlingen zich veilig voelen op school. Daarom staat in de wet dat u als school beleid voor veiligheid moet hebben en actie moet ondernemen als dat nodig is.

Als school moet u een actief veiligheidsbeleid voeren, gericht op de bevordering van sociale veiligheid en het structureel aanpakken van pesten. U bepaalt als school zelf op welke manier u omgaat met het registreren en rapporteren van incidenten. Het gaat erom dat de school beleid heeft dat gericht is op een samenhangende set van maatregelen voor het voorkomen, afhandelen, registreren en evalueren van incidenten. Dit helpt om het doel te bereiken: sociale, fysieke en psychische veiligheid van de leerlingen in en om de school gedurende de schooldag.

In het veiligheidsbeleid moet de school rekening houden met risico's in de veiligheidsbeleving van leerlingen. Die risico's kunnen blijken uit de monitor sociale veiligheid, incidenten of andere gegevens waarover de school beschikt. Als uit de monitor bijvoorbeeld blijkt dat leerlingen regelmatig met discriminatie te maken krijgen, verwachten we dat de school hier gericht beleid tegen voert.

In de wet staat dat de school ten minste één keer per jaar monitort hoe het is gesteld met de veiligheidsbeleving en het welbevinden van de leerlingen. De school moet hiervoor een gestandaardiseerd instrument gebruiken dat valide en

betrouwbaar is en een representatief en actueel beeld geeft. De resultaten uit dit instrument moeten jaarlijks (via de aanbieder) bij de inspectie worden aangeleverd.

De vertrouwensinspecteurs

Helaas doen zich zaken voor in het onderwijs die niemand wil. Seksueel, psychisch of fysiek geweld bijvoorbeeld. Het is goed te weten dat u in zulke gevallen terecht kunt bij de vertrouwensinspecteurs van de Inspectie van het Onderwijs. Meer over de meld- overleg-, en aangifteplicht vindt u op de website van de inspectie. De vertrouwensinspecteurs zijn alle werkdagen tijdens kantooruren (08.00-17.00 uur) bereikbaar op het nummer: 0900 111 3 111. U kunt ook anoniem contact opnemen. De vertrouwensinspecteur heeft een bijzondere geheimhoudingsplicht.

Meer lezen?

Over doorlopende leerlijnen op [Doorlopende leerlijnen - SLO](#)

Over de huidige kerndoelen en over de actualisatie van de kerndoelen en examenprogramma's: [Kerndoelen onderbouw voortgezet onderwijs | Besluit | Rijksoverheid.nl](#) en [Actualisatie van de kerndoelen - SLO](#)

Over het inrichten van het PTA: Het PTA - SLO

Over de belangrijkste regels voor de examens en het examenreglement in de Wet voortgezet onderwijs 2020, [wetten.nl - Regeling - Wet voortgezet onderwijs 2020 - BWBR0044212](#) en in het Uitvoeringsbesluit WVO 2020: [wetten.nl - Regeling - Uitvoeringsbesluit WVO 2020 - BWBR0045787](#)

Over praktische informatie over het eindexamen: [Examenblad.nl](#)

Over maatwerk in het vo: [VO-raad](#)

Over de ruimte in regels binnen het (voortgezet) speciaal onderwijs: [Ruimte in Regels - Steunpunt Passend Onderwijs](#)

Over commissies centrale examens CvTE: [Zonder docenten geen centrale examens! | Nieuwsbericht | CvTE](#)

Over docentenparticipatie centrale examens: [Docentenparticipatie vo](#)

Over het onderwijsresultatenmodel van de inspectie: [www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/onderwijsresultatenmodel-vo](#)

Tijdens een onderzoek biedt de inspectie de school de gelegenheid zich over de behaalde leerresultaten te [verantwoorden](#)

5 Medezeggenschap en professioneel statuut

Wat betekent goed onderwijs voor u en uw school?

Wat is nodig op school om de kwaliteit te verbeteren?

En welke inspraak heeft de leraar? Dit hoofdstuk gaat over medezeggenschap en het professioneel statuut.

Medezeggenschap

Volgens de Wet medezeggenschap op scholen moet elke school een medezeggenschapsraad hebben. In bepaalde gevallen mag de school pas een besluit nemen als de hele medezeggenschapsraad, bestaande uit ouders, leerlingen en personeel, ermee instemt (instemmingsrecht). Het gaat dan bijvoorbeeld om:

- de onderwijskundige doelstellingen van de school
- schoolplan, leerplan of de onderwijs- en examenregeling
- ondersteunende werkzaamheden door ouders.

De personeelsgeleding (waaronder de leraren) van de medezeggenschap heeft instemmingsbevoegdheid bij onder andere deze onderwerpen:

- taakverdeling en taakbelasting personeel
- samenstelling van de formatie en personeelsbudget
- nascholing van personeel

De hele medezeggenschapsraad (ouders, leerlingen, personeel) heeft adviesrecht over bijvoorbeeld de volgende thema's:

- het lesrooster
- beleid over de organisatie van de school
- vakantieregeling

Ook heeft de hele medezeggenschapsraad (ouders, leerlingen, personeel) initiatiefrecht: de bevoegdheid om zelf onderwerpen te agenderen bij het bestuur.

Leden van de medezeggenschapsraad hebben directe invloed op heel veel onderwerpen binnen uw school. Is het rooster van uw school optimaal voor uw leerlingen en biedt het u voldoende tijd voor onderwijsontwikkeling en professionalisering? Kan de school onderwijstijd anders spreiden over de leerjaren? Ook als u geen lid bent van de medezeggenschapsraad kunt u – al dan niet via de medezeggenschapsraad – uw stem laten horen.

Professioneel statuut

Elke school moet een professioneel statuut hebben. Sinds 1 augustus 2023 is deze wettelijke eis in de onderzoekskaders van de inspectie opgenomen en controleert de inspectie hierop. Hoe een professioneel statuut eruit moet zien, staat niet vast. Iedere school mag dit zelf bepalen.

Het professioneel statuut geeft leraren meer zeggenschap over hun werk, bijvoorbeeld met afspraken over:

- hun inspraak op de inhoud van de lesstof
- middelen die gebruikt worden voor de lessen, zoals boeken en werkboeken
- hoe de lesstof wordt aangeboden, bijvoorbeeld via een boek of een computerprogramma
- de pedagogisch-didactische aanpak
- begeleiding van leerlingen
- contacten met ouders van leerlingen
- teamscholing/professionalisering

Meer lezen?

Over de bevoegdheden van de medezeggenschapsraad, vastgelegd in de Wet medezeggenschap op scholen: [Home - InfoWMS Wet medezeggenschap op scholen](#)

Over het professioneel statuut: [Meer zeggenschap leraren over invulling werk | Werken in het onderwijs | Rijksoverheid.nl](#)

Over bekwaamheidseisen: [Bekwaamheid van leraren | Werken in het onderwijs | Rijksoverheid.nl](#)

Colofon

Inspectie van het Onderwijs

Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht

www.onderwijsinspectie.nl

© Inspectie van het Onderwijs | maart 2025